

Мовазнаўства

УДК 27-247-234-275: [801.82 + 811.161.3'04 + 811.162.1'04]

І. П. КЛІМАЎ

АДНОСІНЫ «ЕВАНГЕЛЛЯ» ВАСІЛЯ ЦЯПІНСКАГА ДА ПОЛЬСКАГА ПЕРАКЛАДУ СЫМОНА БУДНАГА 1570–1572 гг.

Рэзюме. На показательных примерах рассматривается отношение перевода белорусского протестанта Василия Тяпинского (ок. 1574 г.) к польскому переводу его соратника Симона Будного (1570). Подчеркивается, что этот перевод в действительности послужил базой для новозаветного текста в следующем польском издании Будного – Библии 1572 г. Тяпинский широко использовал ее для собственного перевода, но влияние непосредственно польского перевода Будного 1570 г. на перевод Тяпинского незначительное.

Ключевые слова: евангельский перевод; польский язык; старобелорусский язык; церковнославянский язык; Симон Будный; Василий Тяпинский.

Abstract. The relation of the Gospel's translation of the Belarusian Protestant Basil Tyapinsky (ca 1574) to one's Polish translation of his accessory Simon Budny (1570) is examined on representative examples. The last translation had in fact serviced as a base for the New Testament text in the next Polish edition of Budny – in the Bible of 1572. Tyapinsky was widely used the latter for own translation, but the influence of the Budny's Polish translation of 1570 directly on the Tyapinsky's translation is slight.

Key words: Gospel translation; Polish; Old Belarusian; Old Church Slavic; Simon Budny; Basil Tyapinsky.

Дзве выдатныя постаці беларускай мінуўшчыны, Сымон Будны і Васіль Цяпінскі, былі звязаныя паміж сабой не толькі асабістымі зносінамі ды блізкімі поглядамі, але і агульнай справай – біблейным перакладам. Хаця першы перакладаў на польскую мову, а другі – на старабеларускую, аднак у гэтай дзейнасці іх ядналі і агульныя прынцыпы працы, і блізкае кола крыніц. Абодва добра ведалі і польскую, і старабеларускую мовы, а ў дадатак яшчэ і царкоўнаславянскую. Не дзіва, што паміж перакладамі абодвух пратэстантаў назіраецца значнае падабенства.

Польскія біблейныя пераклады, надзейна звязаныя з імем Сымона Буднага, упершыню ўбачылі свет у 1570–1572 гг. у выглядзе двух выданняў аднолькавага фармату, але рознага аб'ёму. Напачатку ў 1570 г. быў апублікаваны Новы Запавет (NT70) разам з некаторымі старазапаветнымі кнігамі, названымі Апокрыфамі (такое найменне пратэстанты сталі надаваць тым кнігам Св. Пісьма, што адсутнічалі ва іўдзейскім каноне). Неўзабаве ў 1572 г. з'явілася і ўся Біблія (B72); зараз яна выдадзена факсімільна (гл. Biblia 1994). Наадварот, NT70 практычна не даследавана ў навуцы і яўна знаходзіцца ў цені свайго больш манументальнага наступніка. Евангельскі тэкст у абодвух выданнях нязначна адрозніваецца – у палове тэксту Мц. (1:1–13:11, 14:6–15:34, 22:9–23:28) і ў траціне Ін. (гл. Pietkiewicz 2002, 251). Адрозненні, хаця ў цэлым малаістотныя і сканцэнтраваныя напачатку Мц., тычацца напісання ды перакладу асобных слоў і выразаў, а таксама зместу паралельных месцаў і ўжывання тлумачэнняў на маргінэсах (Там жа, 251–252). Назіранні паказалі, што пераклад NT70 пры перавыданні ў 1572 г. рэдагаваўся (хутчэй за ўсё самім Будным) пераважна ў стылістычным кірунку.

Евангельскі пераклад Васіля Цяпінскага (ЕЦ) убачыў свет каля 1574 г. у невядомай друкарні, хутчэй за ўсё недзе ў Паўночна-Заходняй Беларусі; гэты помнік цяпер таксама выдадзены факсімільна (гл. Evangelije 2005). Нядаўна праведзены аналіз паказаў, што Цяпінскі шырока карыстаўся польскім перакладам Буднага (B72), запазычваючы адтуль і лексіку, і некаторыя граматычныя формы, і асобныя сінтаксічныя канструкцыі (гл. Клімаў 2012, 184–187, 190–192, 202–297). Апрача перакладу Буднага былі выкарыстаны і іншыя польскія пераклады, перш за ўсё B63, а таксама лацінскія пераклады (напрыклад, Вульгата) і, магчыма, грэчаскі тэкст (Там жа, 189–192). У прыватнасці, Цяпінскі карыстаўся публікацыяй вядомага швейцарскага пратэстанцкага тэолага і філолага Тэадора Бэзы (NT1559), які адрэдагаваў і пракаментываў грэчаскі тэкст Новага Запавету (у тым ліку на падставе некаторых каштоўных грэчаскіх рукапісаў) і зрабіў яго ўласны пераклад на лацінскую мову. Аднак нявысветленым засталася пытанне, ці выкарыстоўваў

Цяпінскі ў сваім перакладзе яшчэ і NT70 (якое, па меншай ступені, напачатку Мц. адрозніваецца ад B72), – вельмі верагодна, што Цяпінскі як папечнік Буднага мог мець абедзве гэтыя публікацыі. Адказ на гэтае пытанне дапаможа не толькі ўдакладніць час выдання ЕЦ (*terminus post quem* – пасля 1570 ці 1572 г.), але і адносіны Цяпінскага да розных версій польскага Св. Письма ў перакладзе Буднага.

Задача дадзенай працы палягае ў выяўленні тых слоў, канструкцый ці формаў NT70, якія не ўвайшлі ў B72, але маглі быць улічаны Цяпінскім і такім чынам прадстаўлены ў ЕЦ. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што многія падабенствы ў тэкстах Цяпінскага і Буднага могуць быць абумоўлены выкарыстаннем як іншых польскіх перакладаў (таму да аналізу прыцягваліся ўсе публікацыі поўнага Евангелля на польскай мове, што ўбачылі свет раней за 1574 г. (гл. Клімаў 2012, 187–189, 327–328)), так і царкоўнаславянскай версіі. У дадзенай працы яна цытуецца паводле сваёй публікацыі ў дыглоце Цяпінскага (ЦСЦ); пра яе паходжанне ў Цяпінскага гл.: Клімаў 2012, 197–201. Царкоўнаславянскі слупок там надрукаваны са спрашчэннямі і мноствам усходнеславянскіх ды старабеларускіх рыс (Там жа, 198–199). Паколькі разгляд абмежаваны толькі Мц., то далей гэты індэкс пры цытацыі прыкладаў не ставіцца, а пазначаюцца толькі раздзел і верш Евангелля.

Асноўныя адрозненні паміж NT70 і B72 прадстаўлены пераважна заменай часціц, радзей сінтаксічных канструкцый (у тым ліку прыназоўнікавых), граматычных формаў, часам – зменай часцінамоўнай прыналежнасці слова, словаўтваральнымі варыянтамі і пераменай месцаў кампанентаў у фразе. Аднак інтэрпрэтацыя сабранага матэрыялу патрабуе пэўных заўваг. Справа ў тым, што многія вызначаныя разыходжанні ці супадзенні мала- ці непаказальныя для характарыстыкі перакладу. У некаторых часцінах мовы або формах (напрыклад, у канчатках назоўнікаў або дзеясловаў, у формах дзеяслова) яны могуць быць абумоўлены выпадковым супадзеннем паміж польскай мовай NT70 і старабеларускай мовай ЕЦ. Прычынай служыць, з аднаго боку, агульнасць моўных элементаў у дзвюх мовах, а з другога – абмежаванасць рэпертуару саміх элементаў.

Калі ж казаць ужо больш канкрэтна, то ў разлік не варта прымаць замены практычна любых часціц, паколькі іх рэпертуар у польскай і старабеларускай мовах да пэўнай ступені агульны (напр.: *же* = *że*, *засе* = *zasię*, *лечь* = *lecz*, *тежь* = *też* і інш.), але разам з тым і абмежаваны. Напрыклад, у Цяпінскага няма часціцы *лепакъ* (як і *пакъ*, црксл. *паки* ён заўжды перакладае праз *засе*), тады як у B72 часціцай *лерак* часта замяняюцца іншыя часціцы NT70, асабліва *zas*.

У цэлым малапаказальны і многія марфалагічныя формы, перш за ўсё граматычныя (напрыклад, склонныя ці асабовыя канчаткі). Гэтыя формы ў такіх роднасных мовах, як польская і старабеларуская, паходзяць з некалі адзінай сістэмы (праславянскай), а таму з'яўляюцца да пэўнай ступені агульнымі. З гэтай прычыны пранікненне ў пераклад Цяпінскага тых ці іншых фармантаў можа быць абумоўлена не столькі ўплывам яго польскіх крыніц, колькі маўленнем самога Цяпінскага, уплывам царкоўнаславянскіх крыніц на яго мову ці нават на польскую мову Буднага. Гэта можна праілюстраваць на прыкладзе ўжывання канчаткаў Р. скл. адз. л. экзатычнага назоўніка *египтъ* у Цяпінскага і Буднага. Паслядоўнасць першага ў выкарыстанні канчатка *-у* з гэтым назоўнікам: *до египту* 2:13, 14, *зь египту* 2:15 супадае з польскімі перакладамі: *do* ці *z Egiptu* (NT56, B61, B63, крыху інакш – NT51: *do Aegyptu* 2:13, 14, *Z Aegyptum* 2:15), але кантрастуе з непазаслядоўнасцю Буднага ў NT70, пакінутай і ў B72: *do= Eiptá* 2:13, *do Eiptu* 2:14, *z Eiptu* 2:15 (уласна ў NT70 тут: *Z Eipthu*). Аднак ці паслядоўнічаў у гэтым выпадку Цяпінскі сваім польскім крыніцам, ці перадаў тут толькі заканамернасці пісьмовай старабеларускай мовы (або свайго вуснага маўлення) – вырашыць зараз наўрад ці магчыма. Тое ж самае можна сказаць і наконт Буднага: ці адлюстравалі ён асаблівасці ўласнага маўлення, калі ўжыў канчаток *-а*, ці толькі ўплыў сваёй царкоўнаславянскай крыніцы – няясна.

Такую ж малазначную вартасць для характарыстыкі перакладу маюць і словаўтваральныя варыянты. Многія афіксы ў польскай і старабеларускай мовах блізкія, падобныя або нават ідэнтычныя, таму іх выбар або вар'іраванне могуць быць звязаны са стылістычнымі памкненнямі самога перакладчыка, а не з уплывам яго крыніц. Напрыклад, дзеяслоў *porodzić* NT70 часам мяняецца ў B72 на *vrodzić*, тады як у ЕЦ сустракаецца *породити* пры *родити*. Аднак ці абіраў Цяпінскі дзеяслоў *poroditi* пад уплывам NT70 ці якіх-небудзь польскіх крыніц – заключыць цяжка.

Супадзенні або адрозненні ва ўжыванні адзначаных элементаў могуць быць выкліканы дзеяннем пэўнай моўнай тэндэнцыі ў маўленні Цяпінскага, а не ўлікам польскіх (ці нават царкоўнаславянскіх) крыніц. Іншая магчымасць – дзеянне пэўнай стылістычнай тэндэнцыі перакладчыка, які абіраў для сваёй працы адны формы і ігнараваў другія.

Не мае таксама вялікага значэння парадак або паслядоўнасць элементаў (асабліва часціц) у фразе, наяўнасць або адсутнасць асобных частак фразы (у тым ліку злучальных злучнікаў). Гэтыя асаблівасці маглі быць абумоўлены звяртаннем Цяпінскага да іншых крыніц, царкоўнаславянскіх або наогул неславянскіх (грэчаскіх ці лацінскіх). А пропуск ці ўстаўка злучальнага злучніка (*и* – у старабеларускім тэксце, *u/i* – у польскім) увогуле можа быць абавязана памылцы або недагляду.

У выніку адзіна паказальнымі з'явамі застаюцца фактычна толькі лексіка і граматыка (сінтаксічныя канструкцыі). Рэпертуар гэтых сродкаў даволі разнастайны (пры некаторай агульнасці) і мае мала абмежаванняў пры развітай варыянтнасці і сінаніміі ў абедзвюх мовах. Таму ў дадзенай працы прадстаўлены ў асноўным лексічны і часткова сінтаксічны матэрыял (пераважна на ўжыванне прыназоўнікаў). Здаецца, што менавіта ён з'яўляецца найбольш выразна і надзейна ахарактарызаваць уздзеянне польскіх перакладаў на Цяпінскага.

Усе магчымыя выпадкі супадзення ці разыходжання ЕЦ з NT70 можна падзяліць на тры віды: 1) супадзенне з B72 пры адхіленні ад NT70 – у гэтых выпадках Цяпінскі, відавочна, не звяртаўся да NT70; 2) супадзенне з NT70 пры адхіленні ад B72, але, падтрыманае ранейшымі польскімі перакладамі, яно непаказальнае для вызначэння ўплыву NT70 на Цяпінскага; 3) супадзенне з NT70 пры адхіленні ад B72 і іншых польскіх перакладаў – менавіта яно і будзе досыць надзейна сведчыць пра выкарыстанне Цяпінскім NT70.

1. Можна вылучыць даволі шмат выпадкаў, калі ЕЦ паслядоўнае B72 (або нават іншым польскім перакладам) насуперак NT70. Гэта добра бачна з некалькіх разнародных прыкладаў – на ўжыванне прыназоўніка і на ўжыванне лексікі:

2:1 *przybli do Ieruzolim* NT70 – *przybli do Ieruzolim* B72. Пераклад NT70 яўна арыентуецца на царкоўнаславянскую версію (*приидоша во ерѣлим* ЦСЦ), паколькі ўсе іншыя польскія пераклады тут маюць прыназоўнік *do*: *do Hierusalem* NT51, *do Ieruzalem* B61, B63; NT56. Цяпінскі пайшоў за імі: *пришли до ерисолима* ЕЦ, а не за B72 (хаця там выпраўлены ўплыў царкоўнаславянскай версіі), паколькі выкарыстаў назоўнік *ерусолимъ* у мужчынскім родзе (а не ў жаночым родзе, як Будны ў B72);

3:15 *tedy go przypuścił* NT70 – *tedy go niechał* B72. Такая змена зроблена ў стылістычных мэтах: Будны ў B72 так выправіў уласную непазлядоўнасць у сваім перакладзе – NT70. У гэтым вершы ім тады ўжо быў ужыты дзеяслоў *niechał* 'пакінуць': *leżus rzekł... Niechaj* NT70 – і паводле евангельскага тэксту такі ж дзеяслоў павінны быў паўтарацца яшчэ раз. Цяпінскі такой стылістычнай памылкі не зрабіў: *тогда занежал его* ЕЦ (ЦСТ *тогда остави его*) – напэўна, услед за B63: *thakże go zaniechał*. Пераклад Будным гэтага месца ў NT70 узыходзіць да ранніх польскіх перакладаў – NT51: *Dopuscił mu tedy* (пры ...*Poniechaj...*), NT56: *Tedy mu dopuścił* (пры ...*Poniechaj...*), B61: *Potym mu dopuścił* (пры ...*Zaniechaj...*).

У шэрагу выпадкаў Будны ў B72 выпраўляе пераклад NT70 у кірунку набліжэння да царкоўнаславянскай версіі, з чым супадае і пераклад Цяпінскага:

3:3 *ná puftyni* NT70 – *w puftyni* B72 = *в пустыни* ЕЦ = *в пустыни* ЦСЦ. У NT70 Будны кантамінуе прыназоўнік ранейшых польскіх перакладаў (*na pułczy* NT51, NT56, B61, B63) і лексему царкоўнаславянскай версіі; у B72 ён у гэтым месцы ўжо цалкам аддае ёй перавагу.

Значна часцей Будны ў B72 адхіляецца ад царкоўнаславянскай версіі (часам на карысць іншых польскіх перакладаў), якой паслядоўнае ў NT70, але ў дадзеным выпадку Цяпінскі застаецца пры гэтай версіі:

3:5 *froná Iordaniłka* NT70 – *kraina przy Iordanie* B72, але: *сторона ерданска* ЕЦ = *страна иерданьска* ЦСЦ. Тут відавочна, што пераклад NT70 (як і Цяпінскага) паслядоўнае царкоўнаславянскай версіі, тады як выпраўленне ў B72 скіравана яўна ў бок ранейшага польскага перакладу: *kráiná przy Iordanie* NT56, аналагічна і іншыя пераклады: *krajna Iordanowi zewład przyległa* NT51, *kráiná Iordanowi przyległa* B61, *kraj około Iordanu* B63.

Аднак з падобных прыкладаў не вынікае, што Цяпінскі кіраваўся менавіта NT70 – узорам яму мог служыць і ЦСЦ.

2. Цяпінскі адхіляецца ад B72 на карысць NT70, аднак збольшага такія выпадкі малапаказальныя, паколькі адхіленне падтрымана іншымі польскімі перакладамі ранейшага часу. Таму тут нельга адназначна сцвярджаць, што Цяпінскі кіраваўся менавіта NT70 – крыніцай яму маглі паслужыць і іншыя польскія пераклады, дзе выступае такая ж лексіка ці такія ж канструкцыі, што і ў NT70 (але не ў B72):

2:12 *aby ię nie wracáli do Herodá* NT70 – *aby ię nie wracáli ku Herodowi* B72. У гэтым выпадку Будны пры ўжыванні прыназоўніка *ku* ў B72 адхіліўся ад свайго ранейшага перакладу 1570 г. на карысць менавіта царкоўнаславянскай версіі: *не возвратитисѧ ко ироду* ЦСЦ, паколькі ўсе польскія пераклады тут маюць *do Heroda*; ім (разам з NT70) паслядоўнае ў Цяпінскі: *не ворочатисѧ до ирода* ЕЦ;

3:7 *idących ná krzeft ię* NT70 – *przychodzących do krzczenia ięgo* B72. Гэты пераклад у Буднага, верагодна, уяўляе сабой кантамінацыю з некалькіх версій. Прыназоўнік *na* ў NT70 яўна ўзыходзіць да царкоўнаславянскай версіі: *грядица на крщение его* ЦСЦ; адтуль жа, відаць, паходзіць і назоўнік з суфіксам *-enie* ў B72. Усе польскія пераклады гэтых асаблівасцей не маюць: *idą do chrztu ięgo* NT51, *przychodzących do krztu ięgo* NT56, *przychodzi do krztu ięgo* B61, *przychodzących do krztu Iwego* B63. Відавочна, што на іх арыентаваўся ў сваім перакладзе і Цяпінскі: *идицих до хрѣсти его* ЕЦ;

4:4 *o káždym słowie* NT70 – *káždem słowiem* B72. Пераклад NT70 яўна ўзыходзіць да царкоўнаславянскай версіі: *о всѧкомъ гле* ЦСЦ, чаму паслядоўнае і Цяпінскі: *о каждой мове* ЕЦ. Змена ў B72 на беспрыназоўнікавую канструкцыю ўжо адпавядае ранейшым польскім перакладам: *wšelkiem słowiem* B63, B61, NT51 (хаця параўн.: *w wšelkim słowie* NT56 – ці не пад царкоўнаславянскім уплывам?).

3. Толькі ў некаторых, даволі рэдкіх выпадках можна выявіць уздзеянне NT70 на Цяпінскага, паколькі B72 і іншыя польскія пераклады маюць адрозныя чытанні, як і царкоўнаславянская версія:

2:4 *vczonych z ludu* NT70 – *Doktory ludu* B72. Пераклад Цяпінскага *ичоных з людеи* ЕЦ істотна (і лексічна, і граматычна) адхіляецца ад свайго царкоўнаславянскага арыгінала, дзе выступае назоўнік з прыметнікам: *книжники людски* ЦСЦ. Узорам для Цяпінскага тут яўна паслужыў NT70, адкуль быў узяты субстантыў *учоныи* і вылучальная канструкцыя з прыназоўнікам *зь* – іншыя польскія пераклады гэтых асаблівасцей тут не маюць: *Doctory ludu* NT51, NT56, *Doktory ktorzy ludzie náuczali* B63, *navczycięle ludu* B63.

Аднак пры гэтым трэба мець на ўвазе, што пераклад NT70 складае аснову B72, гэта значыць, што субстантыў *исзопу* сустракаецца і далей па тэксце B72, дзе гаворка ідзе пра кніжнікаў (грэч. *υραμματαίς*) (гл. Клімаў 2012, 194). Таму нельга выключаць, што Цяпінскі сваім перакладам проста «аднавіў» тыя

месцы В72, якія былі замененыя ў В72 на *doktor* (5:20, 7:29, 8:19, 9:3, 12:38). У любым выпадку варта адзначыць і пэўную самастойнасць Цяпінскага: ён выкарыстаў толькі адзінкавы субстантыў *учоныі*, тады як у Буднага на нерэдагаваных месцах В72 (= NT70) выступае заўжды цэлы выраз *uczony w piśmie* (13:52, 15:1, 16:21, 17:10, 20:18, 21:15, 23:2, 13, 14, 15, 23, 25, 27, 29, 34, 26:3, 57, 27:37, 41 і г. д.).

Нарэшце, у некаторых выпадках уплыў NT70 на Цяпінскага даволі аддалены ці апасродкаваны іншымі крыніцамі. Так, у перакладзе:

4:10 *Idz w tył mnie* NT70 – *Idz zá mną* В72 (у Мц. 16:23 і Мк. 8:33 у В72 захоўваецца, натуральна, выраз *w tył*, як у NT70), выраз *w tył* уласцівы менавіта NT70, тады як іншыя польскія пераклады маюць тут або іншую канструкцыю: *przecż* (без займенніка або назоўніка) ці *ode mnie* В63, або ўвогуле прапускаюць яе (NT56). На гэтай падставе можна меркаваць, што менавіта канструкцыя *w tył* была перакладзена Цяпінскім як *назадъ*: *иди назад мене* ЕЦ (параўн.: *иди за мною* ЦСЦ), паколькі іншыя польскія пераклады, ужываючы толькі прыназоўнік (ці якасна-акалічнаснае прыслоўе), падстаў для гэтага не даюць. Аднак такая выснова заўчасная.

Хутчэй за ўсё на пераклад гэтага месца ў Цяпінскага паўплывалі іншыя крыніцы – грэчаскія і лацінскія. Так, Тэадор Бэза ў сваёй публікацыі (NT1559) паведамляе, што на гэтым месцы «восем старажытных кодэксаў маюць дададзеным *ὀπίσω μου, post me*, што бачна з іншых месцаў з дадаткамі, гл. Мк. 8:33» (NT1559, с. 12). Паводле сучасных росшукаў (NA) многія грэчаскія спісы і старажытныя іншамовныя версіі, сапраўды, маюць тут у Мц. гэты дадатак (у тым ліку Вульгата – *retro me*), які пранікнуў у выніку гарманізацыі паралельных месцаў Тэтраевангелля з Мк. У Мк. 8:33 выступае першаснае чытанне *ὀπίσω μου*, якое перакладзена ў Вульгаце як *retro me*. У сувязі з такім перакладам Бэза заўважыў: «Узята лічыць, што гэта словы Хрыста, які нібыта загадаў Пятру не выпераджаць, але паслядоўнічаць, як уласціва вучням. Аднак той хутчэй бы пажадаў выпераджаць настаўніка, чым адважыўся яго затрымліваць...» (NT1559, с. 141). Здаецца, ужо Бэза ўслед за Эразмам трымаўся думкі, што гэтыя словы тычыліся не Пятра, а сатаны, які прамаўляў вуснамі Пятра. Вульгата занадта канкрэтна перадала грэч. *ὀπίσω* праз прыслоўе, тады як кантэкст патрабуе хутчэй перадачы прыназоўнікам. Пераклад Цяпінскага як *назадъ* усё ж больш адпавядае *retro* Вульгаты, чым *w tył* NT70, і таму можа лічыцца дастаткова самастойным, а не залежным ад NT70.

Пры аналізе супадзенняў ці адрозненняў паміж ЕЦ і В72 ды NT70 трэба ўлічваць і звычайную варыятыўнасць перакладу, якая назіраецца нават у нязменнай частцы В72, напрыклад: *do wychodu* Мц. 15:17 і *ná dwor* Мк. 7:19 (таксама і ў В63) для грэч. *ο' ἀφ' ἑβρωῦν* 'страўнік; адтуліна, выйсце' ў абодвух выпадках; *W pulnosy* Мц. 25:6 ці *o pulnosy* Мк. 13:35 В72; *do nog* Мц. 15:30 і *k nogam iego* Мк. 7:25; *vpadkow* Мц. 18:35 і *grzechy* Мк. 3:28; *vškodzil* Мц. 16:26 і *vtráčilby* Мк. 8:36; *porubltwá* Мц. 15:19 і *nieczyłtości* Мк. 7:21 для грэч. κλοτταί. Таму аналагічныя выпадкі варыятыўнасці паміж зменнай і нязменнай часткамі В72 маглі ацэньвацца Цяпінскім як праява такой варыятыўнасці перакладу Буднага і не прымацца ў разлік. У такіх выпадках Цяпінскі мог ігнараваць непаслядоўнасць Буднага і прымаць або першае (са зменнай пазней часткі), або наступнае (з нязменнай часткі перакладу) чытанне.

У дадзенай працы разгледжаны стасунак перакладу Цяпінскага да ранняга выдання біблейнага тэксту Буднага – NT70, якое адрозніваецца ад В72 у траціне тэксту Мц. (да пачатку 13 раздзела). На паказальных прыкладах (з Мц. 1–4) было прадэманстравана, што Цяпінскі выкарыстоўваў пераважна В72 (натуральна, пры пэўным уліку іншых, больш ранніх польскіх перакладаў). Калі ён і карыстаўся NT70, то ў нязначным памеры, асноўнай крыніцай для яго нават напачатку Мц. заставалася В72. Такім чынам, *terminus post quem* для выдання ЕЦ трэба акрэсліць усё ж у 1572 г. Але гэта не замінае меркаваць, што працу над сваім перакладам Цяпінскі мог пачаць раней за гэтую дату.

Скарачэнні

В61 – польская Біблія (у перакладзе/рэдактуры) Яна Леапаліты (Кракаў, 1561); **В63** – польская Радзівілаўская, ці Брэсцкая, Біблія (Брэст, 1563); **В72** – польская Біблія ў перакладзе Сымона Буднага (Нясвіж, 1572); **NA** – сучасная рэканструкцыя Э. Нэстле і К. Аланда ранняга тэксту грэчаскага Новага Запавету на падставе старажытных рукапісаў, паводле крытычнай публікацыі: *Novum Testamentum Graece et Latine / ed. K. Aland etc. // (26. Aufl.). Stuttgart, 1991*; **NT1559** – выданне грэчаскага і лацінскага тэкстаў Новага Запавету (лацінскі – у перакладзе Эразма Ратэрдамскага), са зменамі і каментарыямі Тэадора Бэзы; **NT51** – польскі Новы Заповіт у перакладзе Стафана Мурыноўскага, выдадзены Янам Сэклюцыянам (Кёнігсберг, 1551); **NT56** – польскі Новы Заповіт (у перакладзе/рэдактуры) Марціна Бельскага, выдадзены Мікалаем Шарфенбергам (Кракаў, 1556); **NT70** – польскі Новы Заповіт (разам з Апокрыфамі) у перакладзе Сымона Буднага (Нясвіж, 1570); **ЕЦ** – старабеларускае Евангелле ў перакладзе Васіля Цяпінскага, без выхадных звестак (Беларусь, 1570-я гг.); **Ін.** – Евангелле паводле Іаана; Мк. – Евангелле паводле Марка; **Мц.** – Евангелле паводле Мацвея; **ЦСЦ** – царкоўнаславянскі тэкст у ЕЦ.

БІБЛІАГРАФІЧНЫ СПІС

- Клімаў І. П. Евангелле ў перакладзе Васіля Цяпінскага. Мінск, 2012.
 Biblia, to jest Księgi Starego i Nowego Przymierza: In der Übersetzung des Simon Budny. Nieśwież – Zasław 1571–1572 / hrsg. H. Rothe, F. Scholz. Paderborn; München; Wien; Zürich, 1994. T. I–II (Biblia Slavica, 2, 3).
 Evangelije in der Übersetzung des Vasil Tjapinski um 1580: Facsimile und Kommentare / hrsg. G. Halenčanka. Paderborn; München; Wien; Zürich, 2005. (Biblia Slavica, 3, 5).
 Pietkiewicz R., ks. Pismo Święte w języku polskim w latach 1518–1638: Sytuacja wyznaniowa w Polsce a rozwój edytorstwa biblijnego (Praca doktorska). Wrocław, 2002.

Паступіў у рэдакцыю 19.06.13.

Ігар Паўлавіч Клімаў – кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры БДУ культуры і мастацтваў.